

М. М. Лаврент'єв,

старший науковий співробітник, Науково-дослідний фінансовий інститут Державної навчально-наукової установи "Академія фінансового управління", м. Київ

СВІТОВИЙ ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ БЮДЖЕТНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ПІДТРИМКИ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

M. Lavrent'iev,

Senior Researcher, Science and Research Financial Institute of the State Educational and Scientific Establishment "Academy of Financial Management", Kyiv

WORLD EXPERIENCE OF USING BUDGETARY INSTRUMENTS OF SUPPORT REGIONAL DEVELOPMENT

У статті розглянуто світовий досвід використання бюджетних інструментів підтримки регіонального розвитку та надано рекомендації щодо його застосування у вітчизняній практиці.

In the article has been considered the world experience of using budgetary instruments of support regional development and recommendations for its use in domestic practice have been provided.

Ключові слова: бюджетні інструменти, регіональний розвиток, світовий досвід, міжбюджетні трансферти, підтримка.

Key words: budgetary instruments, regional development, world experience, intergovernmental transfers, support.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Значна кількість бюджетних інструментів підтримки регіонального розвитку в Україні ставить питання щодо ефективності їх використання. Зокрема цікавим та актуальним у цьому напрямі є дослідження світового досвіду бюджетної підтримки регіонального розвитку та можливість його запозичення й застосування у вітчизняній практиці.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченню та узагальненню проблем регіонального розвитку і управління цим процесом присвячені фундаментальні дослідження українських вчених-регіоналістів, зокрема глибиною і широтою охоплення досліджуваних проблем характеризуються наукові праці О.М. Алімова, З.С. Варналя, Б.М. Данилишина, М.І. Долішного, С.І. Дорогунцова, В.І. Куценко, Ю.П. Лебединського, В.К. Мамутова, В.Ф. Стоярова, В.І. Пили, А.Г. Чернюк, М.Г. Чумаченка. Водночас не всі сторони цієї проблеми здобули належного висвітлення. Зокрема необхідним є продовження досліджень у напрямі використання бюджетних інструментів цілеспрямованої підтримки регіонального розвитку та вивчення світового досвіду їх застосування.

МЕТА І ЗАВДАННЯ СТАТТІ

Метою статті є вивчення та узагальнення світового досвіду використання бюджетних інструментів підтримки регіонального розвитку для надання рекомендацій відносно можливостей його застосування у вітчизняній практиці.

Досягненню поставленої мети сприятиме вирішення таких завдань: висвітлення та аналіз світового досвіду використання бюджетних інструментів підтримки регіонального розвитку; вироблення на цій основі рекомендацій щодо застосування світового досвіду у вітчизняній практиці.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У кожній країні цілі, завдання та методи реалізації регіональної економічної політики різні, оскільки вона формується державою на основі домінуючої на конкретний період національної соціально-економічної моделі. У багатьох країнах реалізація регіональної економічної політики відбувається за допомогою використання бюджетних інструментів, наприклад таких, як інвестиційні гранти, податкові пільги, пільгові бюджетні кредити тощо.

Розглянемо як відбувається підтримка економічного розвитку регіонів за допомогою бюджетних інструментів у різних країнах світу.

Основною формою реалізації регіональної економічної політики в США є різного роду цільові регіональні програми. Загальнодержавні регіональні програми розглядаються на рівні федеральної законодавчої і виконавчої влади США і фінансуються з федерального бюджету. Найбільш важливі рішення з таких програм приймаються конгресом США, який визначає генеральні цілі регіональних програм, сукупність приватних програмних заходів, максимально допустимі розміри асигнувань з федерального бюджету, а також встановлює права та обов'язки органів, на які покладається керівництво проведенням програмних заходів. Періодично конгрес проводить слухання про хід реалізації здійснюваних програм. Керівництво регіональними програмами здійснюють не самі регіони, а система спеціальних незалежних установ в системі федерального уряду і спеціально створених спільних федерально-штатних органів.

Серед різноманітних заходів під час формування регіональної економічної політики в США найефективнішим є бюджетне фінансування окремих секторів економіки в "проблемних" регіонах, причому основна частина фінансування з федерального бюджету спрямована на субсидювання та кредитування заходів щодо раціонального використання природних ресурсів і охорони навко-

лишнього природного середовища, розвитку промисловості та сфери послуг у конкретних регіонах, де поширена практика державних замовлень, поширення приватного сектору, надання податкових та амортизаційних пільг тощо [1, с. 46].

У США в основному має місце одностороннє прямування коштів з вищої бюджетної ланки до нижчої [2, с. 81—84]. З федерального бюджету кошти надходять у бюджети штатів і місцеві бюджети головним чином у вигляді дотацій і цільових субвенцій. Однією з форм фінансових зв'язків між центральним урядом і місцевими органами влади в США є блоки і програмами розподілу доходів, що одержали розвиток у першій половині 70-х рр. Цільова фінансова допомога надається у вигляді грантів двох типів. Перший тип — блоки-гранти — виділяється на фінансування досить широкого спектру видаткових статей при встановленні обмежень на перерозподіл коштів між цими статтями. Другим видом цільової фінансової допомоги бюджетам нижчого рівня є так звані категорійні гранти, у рамках яких виділяються кошти на фінансування окремої видаткової програми. Блоки — це федеральні субсидії, надані штатам і місцевим органам влади із широким колом функцій для використання у визначеній законом області (охорона здоров'я, забезпечення зайнятості, житлове будівництво та ін.). На відміну від субвенцій, одержувачі блоків мають право витратити їх самостійно у межах однієї з зазначених сфер.

Особливість економічної моделі Японії полягає в єдності державного апарату і великого капіталу у вирішенні загальних проблем. Основні цілі і завдання загальнонаціональних планів економічного розвитку конкретно втілюються в змісті внутрішньокорпоративних планів, що мають директивний характер. За рахунок цього утворюється складна, взаємозв'язана система планування. Внутрішньокорпоративні плани у свою чергу також враховуються при розробці загальнодержавних програм через механізм консультацій з найбільшими об'єднаннями приватних компаній, а також з відповідними асоціаціями та фінансово-промисловими групами.

В Японії склалося чітке розмежування сфер вкладання капіталу: приватного — у виробничу сферу, державного — в інфраструктуру. Тому в Японії державний сектор не виступає серйозним конкурентом у жодній з галузей виробництва, і його функціонування власне кажучи цілком підлегло інтересам приватних корпорацій [3, с. 102].

В Японії зв'язок державного бюджету з місцевими здійснюється лише по лінії видачі субсидій. Крім того, держава передоручає місцевій владі частину витрат суворого цільового призначення (наприклад, будівництво портів, ліквідацію наслідків стихійних лих, будівництво гідроелектростанцій та ін.).

Також, в Японії є спеціальний рахунок, який здійснює перерозподіл податкових надходжень. Частина податкових доходів державного бюджету концентрується на цьому рахунку й у залежності від потреб направляється в місцеві бюджети. Такий перерозподіл викликаний розбіжностями в чисельності населення та рівнем розвитку економіки префектур, тобто необхідністю фінансового вирівнювання [4, с. 19].

Крім традиційного фінансування країни через поточний бюджет, дохідна частина якого формується за рахунок податків, у Японії існує і паралельна, теж державна, система фінансування економічних проектів, але із залученням позабюджетних, у традиційному розумінні, коштів. Ця система називається Програма державних позик та інвестицій (Програма) і використовується для розвитку пріоритетних, з погляду держави, виробництв та об'єктів. Таким чином, фактично уряд Японії має реальний важіль проведення структурної та промислової політики. Фінансовими джерелами Програми є: 1) система поштових заощаджень громадян; 2) система поштового страхування життя; 3) пенсійні фонди; 4) спеціальний бюджетний рахунок промислового інвестування; 5) гарантовані урядом зобов'язання та займи.

Крім джерел надходження коштів, Програма відрізняється від загальнодержавного бюджетного фінансування і тим, що її кошти виділяються на умовах зво-

ротності, терміновості і платності. Капіталовкладення і позики, отримані компаніями в рамках цієї програми, підлягають повному поверненню з нарахуванням відсотків, які сьогодні встановлюються в основному на рівні приватних кредитних установ.

Програма розробляється урядом одночасно з підготовкою проекту "звичайного" поточного бюджету, але окремо від нього. Японський інвестиційний бюджет, тобто Програма державних позик та інвестицій, також проходить щорічне затвердження в парламенті [4, с. 139—140].

Частина коштів Програми надається у вигляді кредитів або капіталовкладень державним підприємствам загальнонаціонального і місцевого рівнів, перш за все у галузях інфраструктури. Це, наприклад, Державна дорожня корпорація, Державна корпорація будівництва залізних доріг, Державна корпорація з розвитку міського та житлового господарства і т.д.

Значна частина коштів Програми, передається (у кредит) державним кредитним інститутам. Вони використовують їх для кредитування конкретних галузей та секторів економіки — кожний у відповідності зі своєю сферою спеціалізації [5, с. 93].

Роль Програми у забезпеченні динамічного розвитку японської економіки важко переоцінити. Фактично без використання податкових надходжень держава мобілізує різноманітні фінансові джерела і в першу чергу поштові заощадження громадян, концентрує у своїх руках великі інвестиційні ресурси. Тим самим значною мірою вирішуються проблеми нестачі інвестиційних коштів, викликані недостатністю ресурсів у приватних кредитних інститутах або ж їх побоюваннями у зв'язку з високими ризиками. Програма, з одного боку, кредитує ті галузі і сектори економіки, які для приватних банків кредитувати проблематично, з іншого — ті галузі і підприємства, які приватні банки кредитувати "можуть, але не наважуються". В останньому випадку держава як би прокладає дорогу приватним кредитам. Програма державних позик та інвестицій — найпотужніше знаряддя галузевої (промислової) політики, що дозволяє державі цілеспрямовано стимулювати важливі галузі.

Державні позики та інвестиції відрізняються стабільністю. Вони, зокрема, стимулюють ділову активність в період спадів і виступають в ролі стабілізатора, якщо з тієї чи іншої причини у приватному кредитуванні починаються перебої. Програма побудована так, що враховується критерій окупності, і основна частина коштів надається на поворотній основі. Це сприяє раціональному використанню фінансових ресурсів [5, с. 96].

Головні напрями регіональної економічної політики західноєвропейських держав переважно пов'язані з долею проблемних регіонів: депресивних, старопромислових, слабозрозвинених. Регіональна економічна політика в цих країнах зорієнтована на зменшення розриву між економічними показниками розвитку різних регіонів. Спільноті, ліквідацію відставання розвитку "депресивних" європейських територій (як правило, це периферійні зони, віддалені сільські та гірські території). Її мета — зменшити наявні регіональні диспропорції та запобігти виникненню регіональних дисбалансів у Євросоюзі [6, с. 167].

Європейська регіональна економічна політика не підміняє собою національну регіональну економічну політику країн-членів Євросоюзу. Кожна держава — член Євросоюзу власними силами має розв'язувати проблеми національного регіонального розвитку: сприяти ліквідації соціально-економічних диспропорцій на регіональному рівні; розвивати інфраструктуру та сприяти підтримці інвестицій, спрямованих на створення нових робочих місць (насамперед, на периферійних територіях). Спільна регіональна економічна політика Євросоюзу координує формування національної політики країн, що входять до її складу, а також впливає на різні політико-соціально-економічного спрямування у межах Євросоюзу, надаючи їм "регіонального виміру".

Кожна держава Євросоюзу формує власну регіональну економічну політику, виходячи із рівня економічного розвитку і національних пріоритетів. Використання

інструментів регіональної економічної політики залежить від потенціалу регіонів, територіальних відмінностей їх розвитку, особливостей регіональних проблем, ступеня децентралізації державного управління та рівня автономії регіонів. Характерним для регіональної економічної політики Євросоюзу є посилення місцевої ініціативи, надання переваг регіональним інвестиціям перед регіональними стимулами, зосередження уваги на капітальних вкладеннях і зайнятості [6, с. 168].

Головним інструментом реалізації стратегії регіонального розвитку в Німеччині є спільне завдання Федерації та земель: "Вдосконалення регіональної економічної структури". Це Закон від 6 жовтня 1969 р., який докладно розкриває механізм державного регулятивного впливу на розвиток регіонів. Згідно із Законом Федерації та землі, встановлюють умови для здійснення регіональної економічної політики та реалізації Європейського законодавства на національному рівні [7]. На основі спільного завдання, відповідно до Федерації та землі щорічно розробляють та затверджують рамковий план регіонального розвитку. За цим планом визначаються регіони, яким буде надано допомогу, правила надання та обсяги фінансування, а також розроблено регіональні програми розвитку.

Відповідно до цього Закону допомога повинна надаватися депресивним регіонам або регіонам із слабкою економічною структурою, а також може надаватися тим регіонам, які вагомо впливають на розвиток структурно відсталих територій. Головна мета цієї допомоги — створення умов у слабких регіонах для їх саморозвитку через пришвидшення інвестиційної діяльності та створення висококонкурентних підприємств. Необхідно наголосити, що заходи сприяння реалізуються через фінансову підтримку, яка формується з коштів Федерації та коштів земель в однакових частинах. Це робить відповідальними як Федерацію, так і землі за ефективне використання державних та земельних коштів. Ці кошти скеровують на інвестиційний розвиток визначених регіонів, тобто створення умов для їх економічного зростання, а не на тимчасове збільшення споживання [7].

Окрім запровадження нового типу співробітництва між федеральними і земельними рівнями влади (спільні задачі), фінансова реформа 1969 року започаткувала також федеральну допомогу земельним і місцевим урядам у вигляді інвестицій. Відповідно до цього, федеральний уряд отримав право "надавати землям фінансову допомогу для особливо важливих капіталовкладень, здійснюваних землями, або общинами чи об'єднаннями общин, за умови, що ці інвестиції необхідні для підтримки загальноекономічної рівноваги, або сприятимуть вирівнюванню економічних можливостей у межах федеральної території чи економічному зростанню". На підставі саме цього, доволі загального формулювання, у 70-і роки було започатковано велику кількість різноманітних програм, зокрема у сфері містобудування, місцевого транспорту, спорудження лікарень та житла.

Одним із застосувань цього положення є Закон про структурну допомогу від 1 січня 1989 року, який зобов'язує федеральний уряд надавати фінансову допомогу землям (крім Гессена і Баден-Вюртемберга) для подолання різниці в економічному стані. Беручи до уваги те, що об'єднання Німеччини значно ускладнило економічну та фінансову ситуацію, до кінця 1991 року Закон про структурну допомогу поступово втратив своє значення і, на той час, для задоволення фінансових потреб нових земель, було засновано фонд "Німецька єдність". Повноваження, які має федерація щодо надання допомоги землям у заходах, покликаних зменшити різницю в економічному становищі окремих частин федеральної території, свідчить про те, що конституційному зобов'язанню сприяти створенню однакових життєвих умов на території всієї ФРН надається істотної ваги, як одному з суттєвих принципів, що регулює (фінансові) стосунки в межах німецької федеральної системи [8, с. 10].

З погляду загальної історії регіональної економічної політики Великобританії, можна зробити висновок, що на окремих етапах її розвитку урядом країни використовувалися різні інструменти: від прямого контролю до

застосування різних важелів і засобів. Але найдієвішими інструментами були інвестиційні стимули — субсидії, кредити, селективна допомога, а також заохочувальні заходи: від різноманітних методів надання фінансової допомоги суб'єктам господарської діяльності — від малих фірм і підприємств, зокрема тих, які ухвалили рішення про нове будівництво, до промислових компаній та підприємств сфери послуг [1, с. 44].

Наразі державний бюджет Великобританії містить дві частини: Консолідований фонд, за яким проходять поточні доходи і витрати, та Національний фонд позик, за яким відбиваються витрати на капітальні вкладення. Дохідна частина Національного фонду позик створюється за рахунок відсотків, які надходять від державних корпорацій та місцевих органів влади за надані Казначейством довгострокові кредити, прибутки емісійного департаменту Банку Англії, коштів, наданих з Консолідованого фонду для постійного обслуговування. Видатки Національного фонду позик включають відсотки по державному боргу та керуванню ним, довгострокові кредити на капітальні вкладення державним корпораціям і місцевим органам влади [4, с. 163].

Місцеві органи влади отримують на фінансування поточних витрат значні кошти з Консолідованого фонду у формі дотацій та цільових субвенцій, з Національного фонду позик — кредити на фінансування капітальних витрат. Кредити мають довгостроковий характер і надаються з ринкового процента і у суворо лімітованих розмірах.

У Франції, на сьогодні, склалася триланкова система адміністративно-територіального розподілу (регіон — департамент — комуна) з відповідною системою органів місцевого управління і самоврядування. Кожна адміністративна одиниця має свій бюджет. Видатки місцевих бюджетів складаються з двох основних частин. Перший — поточний бюджет фінансує більш ніж 1/3 витрат місцевих органів влади (поліцію, цивільну оборону, пожежну охорону, управління), 1/3 витрат на освіту, просвіту, культуру, інші — це витрати на економічну інфраструктуру. За рахунок другого — інвестиційного бюджету місцеві органи здійснюють великі капіталовкладення, на них припадає понад половина усіх капітальних державних витрат.

Значним внеском у розвиток регіональної економічної політики Франції було створення "регіональних комітетів економічного розвитку", до яких увійшли представники трьох основних секторів суспільства: органів влади, підприємницької та громадської організації. Комітети мали оцінити і проаналізувати економічні та соціальні наслідки реалізації Національної програми розвитку у відповідних регіонах.

У 1963 р. було створено національне Агентство з питань координації та планування регіонального розвитку (DATAR). Агентство відповідало за реалізацію регіональних аспектів національного плану економічного розвитку Франції, а також координацію планування регіонального розвитку. Агентство мало компетенцію розподіляти фінанси цільових фондів розвитку, найвагомішим серед яких і досі є Спеціальний фонд планування регіонального розвитку (FIAT). Основне спрямування коштів зазначеного фонду — підтримка інфраструктурних проєктів. Агентство DATAR підтримує тісні зв'язки з центральними органами виконавчої влади і утримує мережу інформаційних представництв у країнах Західної Європи, США, Японії, основне завдання яких — залучення інвестицій до Франції. Агентство практикує надання субсидій публічним (державним, громадським) та приватним організаціям, які беруть участь у реалізації програм Агентства на регіональному і місцевому рівнях у таких галузях, як промисловість, туризм, планування розвитку метрополій, промислова конверсія та ін.

Важливим економічним механізмом функціонування французької системи планування територіального розвитку є планові контракти "держава-регіон", де головний акцент зроблено на підготовку регіонами обґрунтованих документів для укладення контрактів з державою [1, с. 48].

Законом від 28 жовтня 1977 р. створено Компенсаційний фонд ПДВ — трансферний фонд фінансових ре-

сурсів, кошти якого направляються на інвестиції територіальних колективів у Франції. Він головна форма участі держави в інвестиційній діяльності комун. Кошти фонду слугують державною субсидією органам місцевого самоврядування на інвестиції. Фонд компенсує місцевим органам влади податок на додану вартість, який вони сплачують по своїх операціях у процесі здійснення витрат розвитку. З фонду компенсується сплаченими місцевими органами влади ПДВ лише по інвестиційних операціях, спрямованих на власний розвиток. Виплати місцевим органам влади з Компенсаційного фонду ПДВ є грошовими ресурсами, що можуть використовуватися на розсуд територіальних колективів. Проте вони обов'язково повинні відображатися в бюджеті розвитку як інвестиції. Через фонд надається 60 % усієї державної допомоги місцевим органам влади на інвестиції.

Фінансові стосунки між державою і місцевими громадами також зазнали значних змін завдяки системі укладання угод планування між регіонами та державою. Ці багаторічні угоди (на 7 років) передбачають довгострокові державні інвестиції, поєднуючи державні кошти, кошти місцевих громад і фінансування за рахунок Європейського Союзу, коли це можливо. Цей захід запроваджує також фінансове партнерство між державою і місцевими громадами у фінансуванні значних обсягів місцевих інвестицій (шляхи, університети, заводи з перероблення відходів, реконструкція міст тощо).

На кінець XX ст. у Російській Федерації (РФ) склалася висока диференціація рівнів соціально-економічного розвитку та ресурсного потенціалу регіонів — суб'єктів Федерації, яка посилилася в ході реформи. При неможливості вирішення гострих територіальних проблем тільки ринковим саморегулюванням це викликало необхідність масштабної фінансової допомоги держави територіям, яким вона була необхідна.

Наразі в країні використовуються наступні бюджетні інструменти підтримки регіонального розвитку: міжбюджетні трансферти (дотації на вирівнювання бюджетної забезпеченості суб'єктів РФ, субсидії бюджетам суб'єктів РФ, субвенції бюджетам суб'єктів РФ), Інвестиційний фонд РФ, бюджетні кредити.

Дотації на вирівнювання бюджетної забезпеченості суб'єктів РФ передбачаються в складі федерального бюджету і розподіляються між суб'єктами РФ відповідно до єдиної методики, що затверджується Урядом РФ і утворюють Федеральний фонд фінансової підтримки суб'єктів РФ. Субсидії та субвенції бюджетам суб'єктів РФ з федерального бюджету надаються в цілях співфінансування видаткових зобов'язань, що виникають при виконанні повноважень органів державної влади суб'єктів РФ.

З 2006 р. фінансування інвестиційних проектів, надання державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів відбувається за рахунок коштів Інвестиційного фонду (ІФ). Бюджетні асигнування ІФ надаються для реалізації проектів, які мають загальнодержавне значення, в яких частка фінансування за рахунок інвестора (інвесторів) складає не менше 25 %, а для реалізації регіональних інвестиційних проектів — не менше 50 %.

Спочатку ІФ створювався для підтримки пріоритетних загальнодержавних інвестиційних проектів шляхом створення інфраструктури державного значення, без якої ці проекти не могли бути реалізовані. Зміни, внесені в 2008 році в Правила формування і використання бюджетних асигнувань ІФ, надають державі і бізнесу нові можливості для взаємодії на регіональному рівні в рамках регіональних та міжрегіональних інвестиційних проектів.

Якщо раніше підтримку з коштів ІФ РФ отримували тільки проекти федерального значення, з обсягом інвестицій понад 5 млрд руб., то з виходом Постанови Уряду РФ від 23.06.2008 № 468, що вносить зміни в Правила формування і використання бюджетних асигнувань ІФ РФ, таку підтримку можуть отримати проекти регіонального рівня, вартістю від 500 млн руб.

Кошти ІФ РФ виділяються на безоплатній основі (бюджетні асигнування ІФ являють собою цільову субсидію на розвиток регіону з чітко прорахованими ефектами) і призначені для вкладення в найменш окупну ча-

стину комплексних інвестиційних проектів — в будівництво інфраструктури (транспортної, комунальної та енергетичної), яка до того ж часто становить значну частку в загальному обсязі інвестицій за проектом. Таким чином, проект стає цікавим для інвестора — рентабельність проекту для приватного інвестора підвищується, а потреба у власних і залучених ресурсах — знижується.

Варто відзначити, що регіональні інвестиційні проекти здатні дати відчутні макроекономічні, соціальні та бюджетні ефекти в коротко- і середньостроковій перспективі: збільшення темпів зростання ВРП, збільшення загального обсягу інвестицій в регіон, підвищення рівня зайнятості, збільшення податкових надходжень, у т.ч. в регіональній / місцевий бюджети, збалансований розвиток регіональної інфраструктури, стимулювання внутрішнього попиту на вітчизняну продукцію, у т.ч. в суміжних галузях і т.д. До того ж, жорсткою умовою відбору є відповідність регіонального інвестиційного проекту затвердженій стратегії розвитку регіону, що означає істотний внесок цих проектів у досягнення довгострокових цілей розвитку [9].

Бюджетам суб'єктів РФ з федерального бюджету можуть надаватися бюджетні кредити на строк до трьох років. Бюджетний кредит надається на умовах зворотності та платності. У випадку, якщо надані бюджетні кредити не погашено у встановлені терміни, залишок непогашених кредитів, включаючи відсотки, штрафи і пені, стягується у порядку, який встановлено Міністерством фінансів РФ, за рахунок міжбюджетних трансфертів (за винятком субвенцій бюджетам суб'єктів РФ з федерального бюджету), а також за рахунок відрахувань від федеральних податків і зборів, податків, які передбачені спеціальними податковими режимами, які підлягають зарахуванню у бюджет суб'єкта РФ.

У даний час фінансування регіонів в Республіці Казахстан (РК) відбувається в рамках сформованої системи міжбюджетних відносин, яка заснована на перерозподілі бюджетних коштів з регіонів-донорів в регіони-реципієнти і збільшенню темпів зростання соціально-економічного розвитку своїх територій. Дана ситуація багато в чому склалася через відсутність єдиної системи розрахунку трансфертів і чітких пріоритетів при формуванні цільових трансфертів [10].

Головним чином підтримка регіонального розвитку у РК здійснюється шляхом надання з республіканського бюджету трансфертів та бюджетних кредитів.

Трансферти між рівнями бюджетів поділяються на трансферти загального характеру, цільові поточні трансферти, цільові трансферти на розвиток. Цільові трансферти і бюджетні кредити використовуються місцевими виконавчими органами тільки у відповідності з їх цільовим призначенням, визначеним у відповідних бюджетних програмах. Трансфертами загального характеру є бюджетні субвенції, які спрямовані на вирівнювання рівня бюджетної забезпеченості регіонів і забезпечення рівних фіскальних можливостей для надання гарантованих державою послуг у відповідності з напрямками витрат, які закріплені Бюджетним кодексом за кожним рівнем бюджету. При розрахунку обсягів трансфертів загального характеру не враховуються цільові трансферти та бюджетні кредити, що виділяються з вищестоящого бюджету в планованому періоді, витрати на погашення боргу місцевого виконавчого органу. Цільовими трансфертами на розвиток є трансферти, які передаються вищестоящими бюджетами до нижчестоящих у межах сум, які затверджені у республіканському або місцевих бюджетах, для: реалізації місцевих бюджетних інвестиційних проектів, які пропонуються місцевими виконавчими органами на основі стратегічних і програмних документів РК; виконання нижчестоящими державними органами заходів для реалізації стратегічних та програмних документів РК, які відносяться до компетенції вищестоящих державних органів, спрямованих на отримання економічних вигід або досягнення соціально-економічного ефекту.

Бюджетні кредити з республіканського бюджету можуть надаватися обласним бюджетами, бюджетами міста республіканського значення, столиці на реалі-

зацію бюджетних інвестиційних проектів і у випадку прогнозного дефіциту готівки протягом фінансового року.

ВИСНОВКИ

Міжнародний досвід бюджетної підтримки регіонального розвитку свідчить, що найбільш поширеною формою підтримки є інвестиційні трансферти — цільові гранти, які надаються на умовах обмеженого співфінансування капітальних витрат. Більшість країн використовують саме цей механізм, що обумовлено бажанням центрального уряду зберегти контроль за витратами свого бюджету. Цілями використання інвестиційних трансфертів на регіональні проекти є досягнення єдиних стандартів надання базових бюджетних послуг на території всієї країни, а також стимулювання регіональних органів влади до розвитку економічної інфраструктури (автошляхи, телекомунікації тощо) в якості національного пріоритету економічного розвитку. Також поширеними інструментами є стимулюючі податкові пільги (наприклад, як у Франції, компенсується сплачений місцевими органами влади ПДВ лише по інвестиційних операціях, спрямованих на власний розвиток) та бюджетні кредити на фінансування капітальних витрат. Головна мета цієї підтримки — створення умов у слабких регіонах для їх саморозвитку через пришвидшення інвестиційної діяльності та створення висококонкурентних підприємств.

Цікавим є досвід країн, які нещодавно стали членами Євросоюзу, у реформуванні регіональної економічної політики. Але в Україні, на сучасному етапі, можливо запозичити лише принципи регіональної економічної політики Євросоюзу і окремі стандарти. Всі інші ключові елементи — стратегічне планування, регіональні контракти, агенції регіонального розвитку, програми підтримки депресивних територій необхідно модифікувати відповідно до потреб, умов та фінансових можливостей країни. Одним із найбільш ефективних напрямів регіональної економічної політики в Україні, виходячи з досвіду Євросоюзу, є стимулювання внутрішнього розвитку регіонів на основі використання місцевих умов і ресурсів. Необхідно стимулювати місцеву ініціативу, надавати перевагу регіональним інвестиціям перед регіональними стимулами, зосереджувати увагу на капітальних вкладеннях і зайнятості.

Відповідно до зазначених напрямів регіональної економічної політики при виборі бюджетних інструментів підтримки регіонального розвитку слід переорієнтувати політику підтримки від пропозиції пільг до цілеспрямованого бюджетного інвестування програм/проектів (на умовах співфінансування) та надання бюджетних кредитів на фінансування капітальних витрат.

Також, виходячи з загальної тенденції світового досвіду щодо цільового (програмоного) виділення бюджетних коштів за певним напрямом та чіткої узгодженості між різними бюджетними інструментами підтримки регіонального розвитку, в Україні існує потреба вироблення чітких критеріїв відбору інвестиційних програм/проектів для фінансування за допомогою таких бюджетних інструментів як державний фонд регіонального розвитку, субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на виконання інвестиційних програм (проектів), їх взаємозгодження, середньострокового планування для запобігання деконцентрації та неефективного використання бюджетних коштів.

Література:

1. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети: моногр. / [Варналії З.С., Воротін В.Є., Куйбіда В.С. та ін.]; за ред. З.С. Варналія. — К.: НІСД, 2007. — 820 с.
2. Демків О.І. Місцеві бюджети США / О.І. Демків // Економіка України. — 1995. — № 6. — С. 81—84.
3. Леонтьєва Е.Л. Приватизация государственных предприятий в Японии / Е.Л. Леонтьєва // МЭ и МО. — 1995. — № 2. — С. 101—109.
4. Миргородська Л.О. Фінансові системи зарубіжних країн: [навч. посіб.] / Лариса Олександрівна Миргородська. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 320 с.

5. Целищев И.С. Японская модель роста: сбережения, кредитование, инвестирование / И.С. Целищев // Мировая экономика и международные отношения. — 2001. — № 6. — С. 87—96.

6. Прохорова В.М. Світовий досвід формування регіональної економічної політики / В.М. Прохорова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. — 2011. — Спецвипуск 33. Частина 1. — С. 166—170.

7. Ціммерман Х. Адміністративно-територіальна форма, планування розвитку територій та політика регіонального розвитку. — Деякі зауваження до "Концепції державної регіональної політики" Міністерства регіонального розвитку та будівництва України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://212.111.196.8:8081/tezaurus/Lists/List/Attachments/2123/Nr-11-ukrainisch.doc>

8. Шумахер У. Фінансовий федералізм у Федеративній Республіці Німеччини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://distant.isu.edu.ua/lib/DNEVNOE_OBUCHENIE/_1_FINANSY/_04_semestr/Makroekonomika/_zz_Makroek/_zz_Makroekon/budg-FRN.doc

9. Инвестфонд РФ — механизм поддержки региональных инвестиционных проектов [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://krpp.gov-murman.ru/opencms/export/sites/compriroda/invest_policy/sub03/sub03/6.pdf

10. Таштаев М.А. Развитие регионов Республики Казахстан в условиях социально-экономической модернизации [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://vestnik.kazntu.kz/files/newspapers/61/2075/2075.pdf>

References:

1. Varnalij, Z.S. Vorotin, V.Ye. Kujbida, V.S. and other (2007), Derzhavna rehional'na polityka Ukrainy: osoblyvosti ta stratehichni priorytety [State regional policy in Ukraine: characteristics and strategic priorities], NISS, Kyiv, Ukraine.
2. Demkiv, O.I. (1995), "Local budgets USA", Ekonomika Ukrainy, vol. 6, pp. 81—84.
3. Leont'eva, E.L. (1995), "Privatization of state enterprises in Japan", Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija, vol. 2, pp. 101—109.
4. Myrhorods'ka, L.O. (2008), Finansovi systemy zarubiznykh krain [The financial systems of foreign countries], Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, Ukraine.
5. Celishhev, I.S. (2001), "Japanese growth model: the savings, lending, investment", Mirovaja jekonomika i mezhdunarodnye otnoshenija, vol. 6, pp. 87—96.
6. Prokhorova, V.M. (2011), "World experience of forming a regional economic policy", Naukovyj visnyk Uzhhorodskoho universytetu, vol. 33, part 1, pp. 166—170.
7. Portal of the National Academy of Public Administration (2013), "Administratyvno-terytorial'na reforma, planuvannia rozvytku terytorij ta polityka rehional'noho rozvytku. — Deaki zauvazhennia do "Kontseptsii derzhavnoi rehional'noi polityky" Ministerstva rehional'noho rozvytku ta budivnytstva Ukrainy", available at: <http://212.111.196.8:8081/tezaurus/Lists/List/Attachments/2123/Nr-11-ukrainisch.doc> (Accessed 10 December 2013).
8. The official site of the International Solomon University (2013), "Finansovij federalizm u Federativnij Respublitsi Nimechchyni", available at: http://distant.isu.edu.ua/lib/DNEVNOE_OBUCHENIE/_1_FINANSY/_04_semestr/Makroekonomika/_zz_Makroek/_zz_Makroekon/budg-FRN.doc (Accessed 10 December 2013).
9. The official site of the Committee of industry and enterprise of the Murmansk region (2014), "Investfond RF — mehanizm podderzhki regional'nyh investicionnyh projektov", available at: http://krpp.gov-murman.ru/opencms/export/sites/compriroda/invest_policy/sub03/sub03/6.pdf (Accessed 13 January 2014).
10. The official site of the Kazakh National Technical University (2014), "Razvitie regionov Respubliki Kazhastan v uslovijah social'no-jekonomicheskoi modernizacii", available at: <http://vestnik.kazntu.kz/files/newspapers/61/2075/2075.pdf> (Accessed 13 January 2014).

Стаття надійшла до редакції 29.01.2014 р.